

matione sanctorum virtutis perfectissimæ diem A clausit, sicut apud Salomonem scriptum est : *Justorum semita quasi lux splendescens procedit et crescit usque ad perfectum diem*⁶. Mors principis multos excitavit ad lacrymas, sed nullam hic video materiam lacrymarum. Mors illa, per quam *mirificavit Dominus sanctum suum*⁷, non mors, sed dormitio est, portas mortis et porta vitæ. Vocatus est in cælum, quo mundus non erat dignus; nec extincta est hæc lucerna, sed statu transitorio percussa est, ut jam extingui non possit, et ut illuminata cœlitus luceat omnibus qui in domo sunt. *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, Domine, et voluntate laborum ejus non fraudasti eum*⁸. Gaudeamus ergo, fratres, nam et ipse gaudet et tripudiat introductus in gaudium Domini sui.

DE EODEM.

Mi etiam gloriosi milites et socii passionum *ibant gaudentes a conspectu concilii*; quia *digni habiti sunt pro Christi nomine mortem pati*⁷; juxta consilium Sapientis, *melius videbatur iis ire ad domum luctus quam ad domum convivii*⁹; hi omnes testimonio fidei probati inventi sunt, ideoque gaudebant sicut Apostolus loquens ad Hebræos dicit : *Aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum*⁹, sciunt quod si domus eorum terrestris hujus habitationis dissolvitur, ædificationem ex Deo habent, domum non manufactam, in cœlis æternam¹⁰, sciunt quod, inquit, temporalis brevissimus somnus est. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*¹⁰! tunc *mansueti hæreditabunt terram et delectabuntur in multitudine pacis*¹⁰. Sicut enim complantati sunt similitudine mortis Christi, sic et resurrectionis, erunt regenerati in spem vitæ et resurgentes in gloria filiorum Dei : *Fulgebunt enim justi sicut sol*¹¹ in conspectu Dei, cum reformaverit Christus *corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*¹², ut *qui splendor est et figura substantiæ Dei*¹³, non dedignetur filios adoptionis suæ imagini conformari, sicut beatus Joan-

nes in Epistola sua loquens : *Nunc, inquit, filii Dei sumus, sed nondum apparet quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus*¹⁴. Venerant ad locum martyrii, corpora suppliciiis gratanter exponunt : *ve genti peccatrici, somini nequam, filiis sceleratis*¹⁵! non sufficit ministris Satanæ amputare capita martyrum, sed ensibus effodiunt oculos et rimant gladiis interiores latebras animarum. In corpora enim desævire potest inhumana crudelitas. Porro *justorum animæ in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum malitiæ*¹⁶. Consummati ergo in brevi expleverunt tempora multa¹⁶. O *quam pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus*¹⁶, vere pretiosa; isto enim pretio hi empti sunt de terra; isto pretio datur ei possessio gloriæ, regnum cœli, corona immarcescibilis et pax vitæ. *Visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace*¹⁷; nec ergo pro istis mihi videtur esse lugendum. Suos enim in gaudia luctus verterunt¹⁸; *absterget Dominus lacrymas ab oculis eorum, et jam non erit luctus, neque ullus dolor*, quoniam priora transierunt¹⁹; *non mordit sed non deglutivit mors improba viros Dei*; visa est vicisse et absorbuisset eos, sed *absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua*²⁰? certe ille qui habet vitæ et mortis imperium, tuam itaque mortificabit potestatem, ut jam efficiaris vitæ causa et introitus ad salutem.

TRANSITUS AD ALIA.

C Hi præfati martyres ita gloriocaverunt Dominum in corpore suo et acceperunt *calicem salutaris. Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis*²¹? Eadem imagine insigniti sumus, eodem sanguine redempti, iisdem sacramentis initiati, nec tamen pro Christo possumus aut volumus quidquid pati. Dicit aliquis : « Libenter pro Christo paterer, si occasio se offerret. » Novit Dominus signum nostrum²²; namque delectus, quem exhibemus in minimis, manifeste declarat quid ageremus in magnis.

⁶ Prov. 4. ⁷ Psal. 4. ⁸ Psal. 20. ⁹ Act. 6. ¹⁰ Eccle. 7. ¹¹ Hebr. 12. ¹² II Cor. 5. ¹³ Psal. 126. ¹⁴ Psal. 36. ¹⁵ Matth. 13. ¹⁶ Phil. 3. ¹⁷ Hebr. 1. ¹⁸ I Joan. 3. ¹⁹ Isa. 1. ²⁰ Sap. 3. ²¹ Sap. 4. ²² Psal. 115. ²³ Sap. 3. ²⁴ Jer. 31. ²⁵ Apoc. 21. ²⁶ I Cor. 15. ²⁷ Psal. 115. ²⁸ Psal. 102. ²⁹ Isa. 4. ³⁰ Psal. 36. ³¹ Psal. 93.

DIALOGUS INTER REGEM HENRICUM II ET ABBATEM BONÆVALLENSEM.

REX. *Filios enutrivit et exaltavi, ipsi autem spreverunt me*³²; amici mei et proximi mei *adversum me steterunt*³³, quosque domesticos ac familiares habueram, crudeles et impios inimicos et proditores inveni.

D. Verumtamen *Deus ultionum, Dominus Deus*³⁴, ultionem mihi faciet de inimicis meis, eosque qui confusionem meam desiderant destruat et confundat. *Posuerunt mihi mala pro bonis, et odium pro dile-*

ctione mea ; constituat super eos Dominus angelum A percussorem, et diabolus stet a dextris eorum ; cum judicantur exeant condemnati, dies eorum fiant pauci, filiique eorum orphani et uxores eorum viduæ fiant, nati eorum in interitu, nec sit qui misereatur pupillis eorum, et pereat de terra memoria ipsorum ²⁵, *fiant viæ eorum tenebræ et lubricæ, et angelus Domini persequens eos* ²⁶ : *erubescant et conturbentur in sæculum sæculi ; et confundantur et pereant* ²⁷ : *veniat mors super illos et descendant in infernum viventes* ²⁸, *ubi eorum ignis non exstinguatur et vermis eorum non moriatur* ²⁹. Deliciæ eorum convertantur in amaritudinem et dolorem, atque cum Dathan et Abiron, cum Cain et Juda proditore suam interminabiliter habeant portionem.

ABBAS. Quid est hoc, prudentissime princeps? B quæ est hæc tuæ mentis turbatio, ut creaturæ Dei maledicas et maxime homini qui est Dei forma et imago Altissimi? De his quæ ipse facit, nec te decet, nec te licet expetere ultionem. Mala quæ sustines Dominus facit. Si mihi non credis, crede Isaïæ quid dicit: Non est malum in civitate, quod non faciat Deus; et in eodem propheta: *Quis dedit Jacob in direptionem et Israel vastantibus? Nonne Dominus cui peccavimus* ³⁰? Si te odit aut persequatur homo, iudicium Dei est, nec hoc ab homine sed a Deo. Cum David egrederetur de Jerusalem propter percussorem filii sui Absalon, nudis pedibus atque in cinere et cilicio, maledicebat ei Semei, dicens: *Egrederere, vir Belial, egrederere, vir sanguinum* ³¹. Cumque Abisai frater Joab illum sic maledicentem regi vellet occidere, prohibuit David dicens: Noli eum interficere, quia misit ipsum Dominus ad maledicendum mihi ³². Si vis, o rex, esse imitator David, prosteraris et dicas quia misit istos Dominus ad maledicendum mihi.

REX. Si isti missi sunt ad maledicendum mihi, quare non sum missus ad maledicendum malefactoribus meis? Si ego non possum eis malefacere quantum volo, maledicam tamen quantum potero; nam maledictio ipsa quodammodo species ultionis mihi est, et grata consolatio in adversis.

ABBAS. Illustrissime princeps, ex quo inimico tuo maledixisti, jam ipsum iudicasti, jam accepisti de ipso ultionem, et sic abstulisti summo iudici D Deo, ne fiat tibi de tuo inimico iudicium aut vindicta. Nonne melius sciebat et poterat te vindicare, qui malorum vindex est et omnium iudex? Ipse quoniam per prophetam dicit: *Mihi vindictam et ego retribuam* ³³. Fecisti quod ipse facere debuerat, quia sicut scriptum est: Non puniet Dominus bis in idipsum ³⁴; non invenit in tuo inimico quid puniat, quia jam illum punisti, illum quem Deus punire

debuerat. Deus enim iudicata non punit, id est non iudicat, et punita non punit. Si Christi iudicium evadere volumus, nos et non alios iudicemus. Si enim a nobis ipsis iudicati sumus, jam iudicium quasi iustitia. Paulus namque apostolus ait: *Si nos ipsi iudicaremus, non utique iudicaremur* ³⁵.

REX. Lego in Veteri Testamento duces, reges etiam et prophetas frequenter de hostibus suis gravissimam sumpsisse vindictam. Ut autem verbo Eliæ prophetae utar: *Non sum melior quam patres mei* ³⁶; Dominus ad Moysen dicit: *Maleficos non patieris vivere* ³⁷, et, maledictus qui non impleverit verba legis hujus. Unde et sex tribus constitutæ sunt in uno monte ad maledicendum transgressoribus legis. Abrahæ quoque dictum est: *Quicumque maledixerit tibi, sit ille maledictus* ³⁸. Non legeratur ista in sacro eloquio nec scripta fuissent, nisi liceret maledicere aut malefacere inimicis.

ABBAS. Attende, rex, quod non es de populo Judæorum aut discipulus Moysis, sed de populo acquisitionis, Christianique discipulus et professor. Populus ille Judæorum duræ cervicis erat, sicut scriptum est: *Durus es tu et nimis ferrea cervix tua* ³⁹; ideoque delectabatur in retributione malorum: exercebat itaque siue omni misericordia duritiam ultionis, auferentes manum pro manu, dentem pro dente, oculum pro oculo ⁴⁰. Propter hanc duritiam præcepit iis Dominus: *Diliges amicum tuum et odio habebis inimicum tuum* ⁴¹. Porro, licet mandata Veteris Testamenti, id est legis, ad tutelam corporum pertinerent, salutem tamen animæ non habebant, quod per prophetam suum manifeste Dominus ostendit, dicens: *Dedi iis legem non bonam et præcepta non bona, quia mandata in quibus non vivant* ⁴²; veniens itaque Dominus pius et misericors, sicut ipse dicit ⁴³, iudicari et non iudicare, docet nos non solum inimicis et persecutoribus nostris veniam dare, sed inimicos diligere et pro ipsis orare. *Diligite, inquit, inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos; orate pro calumniantibus vos et persequentibus vos* ⁴⁴; *misericordia enim superexaltat iudicium, et qui misericordiam non exercet* ⁴⁵, sine misericordia damnabitur in æternum.

REX. Quidquid in evangelica vel in alia Scriptura invenias, illud in corde meo invenire non possum, ut persecutori meo benefaciam aut diligam inimicum: hoc vitæ perfectioris est. Video quod agnus in agnum, columba in columbam quandoque irascitur, et percutiendo ille cornibus, illa pennis, suam sicut possunt prosterant iracundiam; mihi autem non licebit irasci, cum iracundia sit quædam virtus animæ et potentia naturalis? Non videtur illicitum quod mihi est a natura permissum: natura

²⁵ Psal. 108. ²⁶ Psal. 34. ²⁷ Psal. 82. ²⁸ Psal. 54. ²⁹ Isa. 66. ³⁰ Isa. 42. ³¹ II Reg. 16. ³² Ibid. ³³ Rom. 12. ³⁴ Nahum 1. ³⁵ II Cor. 11. ³⁶ III Reg. 19. ³⁷ Exod. 22. ³⁸ Gen. 27. ³⁹ Isa. 48. ⁴⁰ Deut. 19. ⁴¹ Matth 5. ⁴² Ezech. 20. ⁴³ Joan. 12. ⁴⁴ Matth. 5. ⁴⁵ Jac. 2.

sum filius iræ; quomodo ergo non irascar? Deus ipse irascitur, in quo, sicut scriptum est: *Non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio*⁴⁵. Quomodo ergo stabiliam cor meum, ut non irascar? maxime contra illos, quorum contra me sunt omnia opera, omnia verba, omnes cogitationes in malum, ut verbo Job viri prudentissimi et patientissimi utar: *Nec fortitudo mea fortitudo lapidum est, nec caro mea aranea est ut illa sustineam*⁴⁶...

ABBAS. Sed hæc et consimilia te oportet sustinere per Christum, si non vis sustinere dolores interminabiles et intolerabiles in inferno. Expedi itaque ut vim facias cordi tuo, convertens odium in gratiam, inimicitias in amorem. Si hanc vim cordi tuo feceris pro amore Christi, per hanc vim cœlestis regnum acquiris: *Regnum enim cœlorum vim patitur*⁴⁷; Dominus in Evangelio dicit: *Dimittite et dimittetur vobis, et si non dimiseritis aliis ex corde, nec Pater meus cœlestis dimittet vobis*⁴⁸; qui misericordiam non facit, sine misericordia perihit. Et iterum Dominus in Evangelio dicit: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis*⁴⁹; facias igitur misericordiam apud proximum, si vis invenire misericordiam apud Deum. Audi verbum aut potius Evangelium Salomonis: *Homo homini servat iram et a Deo querit medelam; atque in hominem similem sibi non habet misericordiam*⁵⁰; homo caro est, et reservat iram; quomodo ergo propitiationem petet a Deo? Audivisti Salomonem, et ecce plus quam Salomon hic. Christus enim, Creator et Salvator noster, ipse est qui dicit: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi*⁵¹; et in Evangelio⁵², servus qui cum conservo suo noluit misereri, datus est tortoribus donec debitum persolveret universum; et in oratione Dominica dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*⁵³. Pactum et conventionem facimus cum Deo, et ita et nobis debita nostra et peccata dimittat, sicut nos aliis condonamus et dimittimus inimicis et malefactoribus nostris, tanquam falso et mendaciter loquentes, nos ipsos seducimus ac iudicium damnationis æternæ scienter incurrimus. *Deus non irridetur*⁵⁴, et ipse est qui scrutatur occulta cordium, nec decipere nec decipi potest. Sicut te habebis erga inimicum tuum, ita se habebit erga te, qui te in sanguine suo de servo et inimico fecit filium et amicum. Si vis pro malo reddere malum, Deum ad iracundiam provocas, et vereor ne ille, qui *terribilis est super filios hominum*⁵⁵, contra te et cogitet super te majus malum. Verbum equidem Salomonis est: *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, ne forte videat Deus et avertat iram suam ab eo, et convertat in caput tuum*⁵⁶. Scriptum

est enim: *Qui lætatur in ruina alterius non erit impunitus*⁵⁷. Alius enim lætabitur in ruina illius; ideo secunda conscientia dicebat: *Si gavisus sum ad ruinam inimici mei et exultavi eo quod malum invenisset eum*⁵⁸, etc., et David: *Si reddidi retribuentibus mihi*⁵⁹, etc.; vir prudens et sanctus tam graves imprecationes sive devotiones non faceret, si se mala pro malis retribuere cognosceret. Sane multos persecutores habuit; sed in omni iracundia sua a misericordia et mansuetudine non recessit. Ideoque hilari conscientie securitate cantabat: *Memento, Domine, David, et omnis*⁶⁰, etc.

Rex. Utinam, Pater, retribuere possim inimicis meis juxta impetum et desiderium iræ meæ; irasci possum et plus quam volo, sed retributionem in mea non habeo potestate: ille qui omnia potest retribuatur abundanter facientibus mihi superbiam⁶¹, et accipiat anima mea de illorum confusione lætiam.

ABBAS. Illustrissime rex, proprium est hominis quandoque irasci, sed cavendum est ne ira convertatur in odium et peccatum, sicut scriptum est: *Irascimini, et nolite peccare*⁶². Prohibet autem Deus ne cadat sol super iracundiam vestram⁶³; et, ut hoc simpliciter exponamus, induret ira nostra a mane usque ad vesperum. Habeamus itaque in omnibus patientiam: si quis offenderit nos, personæ peccatum habeamus odio, non personam; hoc enim perfectorum odium sive perfectum, sicut scriptum est: *Perfecto odio oderam illos*, etc.⁶⁴. Abjectis ergo maledictionibus reddamus maledicentibus et malefactoribus bona pro malis; habeamus exemplum in beato Stephano, qui pro persecutoribus suis oravit et obdormivit in Domino⁶⁵. Ille etiam, qui docet hominem scientiam⁶⁶, suo nos docet et informat exemplo, dum pro suis crucifixoribus orans: *Pater, inquit, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt*⁶⁷. Si maledixerimus hominibus, maledictio convertetur in sinum nostrum, et ira quam habemus erga illum, qui Dei est imago, omnem nobis reddet iratum. Si quis pater multos haberet filios et aliquis illorum alium flagellaret in oculis patris, credo quod non irasceretur filio pater flagellato, sed potius flagellant. Cœlesti ergo Patri reservemus omne iudicium, nec faciamus malum aut oremus malum malefactoribus nostris, ne nobis fiat oratio nostra in peccatum.

Qui alii maledicit, seipsum maledictione implicat et involvit, et inimico suo per maledictionem divinæ fructum benedictionis acquirit. Dicit enim Dominus: *Maledicam benedictionibus vestris et benedicam maledictionibus*⁶⁸; ergo inimicum tuum melius adjuvare non potes, quam si ei maledicas:

⁴⁵ Jac. 1. ⁴⁶ Job 6. ⁴⁷ Matth. 11. ⁴⁸ Matth. 6. ⁴⁹ Matth. 7. ⁵⁰ Eccli. 28. ⁵¹ Rom. 12. ⁵² Matth. 18. ⁵³ Matth. 6. ⁵⁴ Gal. 6. ⁵⁵ Psal. 65. ⁵⁶ Prov. 24. ⁵⁷ Prov. 17. ⁵⁸ Job 31. ⁵⁹ Psal. 7. ⁶⁰ Psal. 131. ⁶¹ Psal. 30. ⁶² Ephes. 4. ⁶³ Ibid. ⁶⁴ Psal. 138. ⁶⁵ Act. 7. ⁶⁶ Psal. 93. ⁶⁷ Luc. 23. ⁶⁸ Mal. 2; Deut. 28.

noa malum facias; sic enim facis ut misericordiam A et benedictionem consequatur a Domino, et tu qui alii maledicis, solus subjaces maledicto; ideo Apostolus dicit: *Maledicimus et benedicimus nemini, malum pro malo reddentes; benedicite maledicentibus vos et nolite maledicere* 67.

Rex. Inimici mei quotidie contra me invalescunt 68, et *superbia eorum qui me oderunt ascendit semper* 69. Quomodo ergo possum humiliare cor meum ad misericordiam, qui video inimicos meos contra me exaltari in iracundiam?

ABBAS. Ille, quem tuum reputas inimicum, non tuus sed suus inimicus est. In eo enim quod te odit, seipsum occidit; de hac occasione vel potius homicidio Joannes evangelista: *Qui odit fratrem suum homicida est* 70; cum te odit, seipsum mortificat, B et te cum injuste persequitur, velit nolit, in Christo vivificat. Si ergo vis de inimico tuo consequi ultionem, totum committe Altissimo et confide in eo; ipse autem mala tua convertet in bonum, damna in lucrum, tristitiam in gaudium, tribulationes in pacem, molestias in delicias, dedecus in honorem.

Rex. Possem persecutoribus meis misereri ad tempus; sed in sua malitia perseverent, eorum sustinere injurias non possum, quia summa inertia cordisque pusillanimitas et defectus animi videntur; quia igitur a sua malitia non desistunt, ego ipsorum nequitiae misereri non possum.

ABBAS. Moveat te, quæso, ad misericordiam, C egregie princeps, amor Christi, pietatis negotium, timor divini judicii et exempla veterum patrum. Moyses, cum eum vellet populus durus et lapideus lapidare 71, fugiens ad tabernaculum, stabat in contractione coram Deo, pro ipsis animam suam ponens, pravæ et perversæ generationi paternos impendebat affectus et maternæ gratiam pietatis. David Nabal viro stulto nequitiam suam benigne condonat 72. Idem Sauli persecutori suo compatitur 73, et mortem sui mortalis inimici, scilicet Absalon, lamentatur 74. Eliseus, a rege Samariæ quæsitus ad mortem, ipsum et populum ejus a morte liberavit 75. Joseph etiam a fratribus suis venditus eodem benigne recipit et honorat 76; si velis habere cum humilitate patientiam, in humilitate vinces omnes adversarios tuos et in patientia tua possidebis animam tuam 76.

Rex. Cum hanc patientiam et humilitatem in corde meo, sicut dictum est, invenire non possim, loqueris et laboras in vanum, nisi velis ostendere quibus modis virtutes illas obtinere debeam et servare.

ABBAS. Amice et domine reverende, si patientiam et humilitatem habere desideras, recogita quam immundum et vile sit, unde homo concipitur, in

quanto dolore parturitur a matre, et in quantis miseris et immunditiis nascitur et nutritur, quam brevis est vita ejus, quantis doloribus et laboribus ducitur, quantis insidiis et periculis subjicitur, quam sit horribilis finis ejus! Consideranter attende terribilem judicii diem, horrendum tribunal, iratum Judicem, ardentem fluvium, vermes qui non moriuntur, flammam inextinguibiles, fetorem mortificantem, stridorem dentium, umbram mortis et dolorem cui non est similis aut æqualis, quæ omnia, etsi præsentia non sunt, scias tamen procul dubio quod non tardabunt. Præterea plurimum præstat devota oratio ut homini a Domino Deo concedatur humilitas et patientiæ fortitudo.

Rex. Quare de oratione loqueris, Pater? Nonne vides occupationes et sollicitudines meas tam importabiles ut vix Domino *Pater noster* possim in missa dicere; vix una hora diei aut noctis valeam respirare?

ABBAS. Has occupationes tibi, rex, tu ipse facis, qui pacem et quietem animæ tranquillissimam habere poteras, teque infinitis commotionibus atque turbationibus implicas et involvis: millia hominum assidue te sequuntur, quorum negotia audivisti et omnia deferuntur in futurum, quæ tamen brevi deliberatione poterant expediri.

Rex. Illi soli, sicut existimo, Pater, me sequuntur, quorum petitiones injustæ sunt qui, quia de suo jure desperant, curiam sequuntur ut improbitate sua et importunitate me vincant.

ABBAS. Noli, optime princeps, teipsum fallere, noli rationes prætereendere inutiles ad *excusandas excusationes in peccatis* 77. Deus enim non irridetur 77. Scimus quod velox et strenuus in negotiis tuis, tardus autem in negotiis alienis; multorum magna tamen consuetudo, quasi quædam altera natura, est in plenitudine curiæ suæ et in magna frequentia gloriari. Quid de talibus sacra Scriptura terribiliter et quasi in modum tonitruum dicat, patienter, quæso, et libenter attende. *O vos qui placetis vobis in turbis, data est vobis potestas a Deo, qui interrogabit opera et cogitationes vestras; quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, neque secundum Dei voluntatem ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis, quoniam judicium durissimum his qui præsumunt* 77; exiguo enim conceditur misericordia et fortioribus instat fortior cruciatus.

Rex. Scriptura hæc horrenda et terribilis est principibus universis; verum secreta conscientia dicere possum, voluntatem atque desiderium meum semper esse ut sim in solitudine et in paucitate potius quam in multitudine. Sed non est datum mihi desuper ut possim quandoque secretius vivere, et unius brevissimi momenti gaudere tranquillitate.

67 Rom. 12. 68 Thren. 1. 69 Psal. 73. 70 I Joan. 3. 71 Exod. 17. 72 I Reg. 25. 73 I Reg. 24. 74 Il Reg. 19. 75 IV Reg. 6. 76 Gen. 45. 77 Luc. 21. 78 Psal. 140. 79 Ephes. 4. 80 Sap. 6.

Etiam in missa non solum laici sed etiam clerici viri et religiosi me sollicitant, et quasi abjecta reverentia summi sacramenti, suas mihi petitiones non cessant offerre.

ABBAS. Vide, charissime mi rex, ne hanc consuetudinem tu ipse induxeris; quam quidem facile poteris amovere, si in ea tuam conscientiam læsam sentis; periculosum enim nimis est, ut ea hora, qua Dei Filius ante oculos immolatur, homines avertantur ab oratione vanisque fabulationibus occupentur. Scimus quod si aliquis præpotens princeps aliquos invitasset ad mensas, molestissime lerreret, si cibum ejus convivæ despicerent.

REX. Epo, si consulitis, Pater, petitiones omnium differam, et quandiu in ecclesia sum, nullius preces exaudiam.

ABBAS. Salva missæ et horarum diei reverentia, non minus in ecclesia quam in camera potes fratrum necessitates audire, et ubi misericordiam postulas, ibi aliis misericordiam exhibere; sane sive aliquis decus aliquid postulat, sive sua sibi restitui exigat, sive justitiam exhiberi sibi petat præcipias. In omnibus his debitor es omnibus, nec sine periculo animæ tuæ talia differuntur. Ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, gladium justitiæ accepisti. Si ergo justitia petitur, eam gratis et sine pretio facias, nec præcellentissimum officium tuum permittas aliqua venalitate corrupti. Si necessitas pauperum et religiosorum petit sibi porrigi manum misericordiæ ac munificentie tuæ, non differas; verbum Salomonis est: *Ne dicas amico tuo; vade et revertere cras, cum statim possis dare*⁷⁸, nescis enim quid ventura pariat dies; nescis utrum dilationem et moram possit eorum necessitas sustinere. Hodie vivis et nescis si in crastino vivas. *Rex hodie est et cras morietur, cum autem mortuus fuerit, hæreditabit serpentes et vermes*⁷⁹. Rex, rex, istos hæredes habiturus es, quia de carne tua nascentur. Illi autem qui jam de carne tua nati sunt, si te vivum non diligunt, quomodo mortuum diligant? Ecce habes filios et hæredes pro quibus animam destrinxisti et carnem mortificasti; non magis proderunt animæ tuæ quam profuerunt carni tuæ: quidquid in iis posuisti vanitas est, mendacium est carnale, est transitorium, est perditum, nil de Deo ibi est. Si vis hæredes habere, fac tibi hæredes pauperes Christi, nam, deficientibus filiis tuis, pauperes stabunt in magna constantia adversus eos qui te angustiaverunt⁸⁰. Si filii tui pro hæreditate terrena et momentanea te affligunt, pauperes te regni cælestis hæredem facient esse. Nam testimonio Christi: *Ipsorum est regnum cælorum*⁸⁰.

REX. Filios meos exhæredare non valeo, nec volo, nec debeo; quamvis enim decreta et leges

A repellant eos ab hæreditate paterna, qui contra patres suos arma moverunt, nolo tamen filios meos ab hæreditate repellere; etsi exhæredare eos possem, cor meum hanc duritiam non posset sustinere.

ABBAS. De filiorum tuorum hæreditate loqueris: quare nullam facis de hæreditate pauperum mentionem?

REX. Propositum ac desiderium meum est, maximam mearum rerum partem ponere ad liberationem terræ illius in qua steterunt pedes Domini, in qua nos nascendo et moriendo redemit, partem pauperibus distribuere, residuum vero in usus orphanorum et aliorum egenorum misericorditer erogare.

ABBAS. Potentissime rex, sustine patienter quæ tibi dicturus sum. Ubi de salute animæ tuæ agitur, ut parcam regis potestati, fecit te de nihilo factor omnium Deus. Si placuisset ei, genuisset te pater tuus ex ancilla vili et humili, nec esses hodie inter reges, nudus egressus eo de utero matris tuæ⁸¹; omnia quæ habes commendavit tibi Deus. Si non potes reddere quantum debes, redde quantum potes, vide ne mundus avertat te a Christo. Legitur de quodam viro magno quod, cum laboraret in extremis et monerent amici ejus ut bona sua largirentur egenis, obsessus tam maligno spiritu quam morbo respondit: « Libenter hæc facerem, sed domina avaritia non permittit. »

REX. Quanta ecclesiis fecerim noverit Deus, nec me ita dure argueres, si novisses quantum honor Ecclesiæ temporibus meis crevit.

ABBAS. Scio quod magnifice et munifice dedisti ecclesiis et ecclesiasticis viris, et eleemosynas tuas enarrat omnis Ecclesia sanctorum. Sed attendit Dominus non quantum, sed ex quanto detur; non ubi sed unde: nam si spoliis unum altare, ut alterum tegas; si uni pauperi auferas, ut alii conferas, testimonio Scripturæ non acceptat Deus sacrificium de rapina⁸¹; rapina namque, imo sacrilegium est, quidquid in rebus ecclesiasticis potestas civilis usurpat.

REX. Quid si Romana Ecclesia antecessoribus meis et mihi dedit ac privilegiavit magnam in rebus ecclesiasticis potestatem? Debemus eam per omnia sequi; mater et magistra nostra est, nec tibi absurdum videri debet, si velim privilegiis, ejus uti.

ABBAS. Scriptum est non quid Romæ fiat, sed quid Romæ fieri debeat considerandum est; ideoque, prudentissime rex, diligenter attende quid deceat, non quid liceat; quid ad interminabilem salutem et gloriam ineffabilem, non quid ad falsam et transitoriam dignitatem pertineat: multa privilegia possunt emi; porro unum necessarium quod non potest auferri⁸¹. Summum privilegium est libertatem filiorum Dei obtinere et per regnum temporale

⁷⁸ Prov. 3. ⁷⁹ Eccli. 10. ⁸⁰ Sup. 5. ⁸⁰ Matth. 5.

⁸⁰ Eccl. 5. ⁸¹ Isa. 61. ⁸¹ Luc. 10.

miseriis et doloribus plenum acquirere regnum cœlorum, cujus gloria non deficit, cujus honor non interrumpitur, cujus beatitudo non transit. Quid est gloriosius aut desiderabilius in hoc mundo quam regnare et exercere super alios potestatem. Tu vero per experientiam didicisti quod temporalis regni felicitas, in quo plus metuit qui plus potest, plus indiget qui plus habet, nunquam quiescit qui pro omni quiete laborat, omnibus servit, qui omnibus dominatur, utrum dicta vera tu noveris.

REX. Novi ego, novi, nec possem aut corde cogitare aut voce proferre quantum laboraverim pro populo meo, et hanc retributionem mihi facit Dominus quod nec in populo meo fidem, nec in filiis meis amorem invenio.

ABBAS. Rex, attende, quæso, et recogita quanta in magnis necessitatibus fecerit Deus tibi: vidi cum necessitates gravissimas⁸⁸, et credo quod precibus populi tui liberavit te Deus, ex gratia et misericordia Dei semel adeptus es, potes reputare miserimum si eam elongas a te, si ipsam non custodis et retines in futurum.

REX. Multoties expertus sum et in orationibus et necessitatibus meis quod habeam gratiam Dei, sed nunquam novi retinere aut servare habitam, et qualiter hoc possem facere, Pater, a tua sanctitate libenter audirem.

ABBAS. Duo sunt quorum alterum acquirit gratiam, alterum retinet acquisitam, pura confessio oris et operis satisfactio: cum enim peccator accedit ad sacerdotem vicarium Dei, et effundit cor suum quasi aquam in conspectu Altissimi, quasi ovis ante pastorem, quasi ægrotus ante medicum, quasi reus ante judicem, ex quo accusare et per confessionem damnare se incipit, iudex omnium peccatore se ipsum judicantem in gratiam suam recipit, amplectitur, osculatur et annulo suæ charitatis insignit: hic est enim filius ille prodigus, qui portionem suam vivendo sumptuose consumpserat, cumque de siliquis porcorum quarum copiam habere non poterat, rediret ad patrem, vides quod a longe pater cucurrit ad filium et amplexatus est eum et cecidit super caput ejus⁸⁹. Quid putas cogitabat miser famelicus ille filius, dum nudus et amictus tam pia circa se sentiebat viscera paternæ dulcedinis? hanc dulcedinem experiuntur omnes qui in vera cordis contritione ad Patrem misericordiæ revertuntur. Quidam tamen sunt qui erubescunt confiteri peccata sua; quos Dominus erubescet in regno suo: timent fortasse ne sacerdotes detegant eorum iniquitates, aut ne ipsos in cordibus suis propter confessionem reputent viliores. Sane ibi *trepidaverunt ubi non erat timor*⁹⁰, secreta sua gurgulis et infidelibus tota die committunt, et illos quos ordo, quos sacramentum facit Christi vicarios, erubescunt. Hæc erubescencia non sanat sed iniqui-

nat, non justificat sed condemnat. Jus justificari habes hoc in potestate tua: dic tu iniquitates tuas ut justificeris. Verbum prophetæ est: *Dixi: Confitebor*⁹¹ et tenuisti.

REX. Video quandoque aliquem facere confessionem et pœnitentiam recipere; postea vero gravius labitur et fuerunt *novissima hominis illius prjora prioribus*⁹².

ABBAS. Fili, in isto et consimilibus deprehendere potes falsam confessionem et pœnitentiam simulatam; ut autem plenius intelligas de bono fructu pœnitentiæ, meis, quæso, sermonibus, non solum aures corporis sed auditum cordis appone.

REX. Libenter audio et licet magna atque ardua negotia me exspectent, ego tamen admonitionibus tuis postponam.

ABBAS. Novisti, rex egregie, quod nos omnes in primis parentibus fuimus vulnerati: vulnera illa in baptismo sanata sunt, sed per insipientiam nostram cicatrices vulnerum illorum renovaverunt, superveniente putredine et corruptione peccati. Sicut David propheta dicit: *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ*⁹³. Prima medicina fuit baptismus, secunda est pœnitentia. De hac medicina dicit Salomon: Medicinam cavet Deus hominibus et stulti despiciunt eam; medicina baptismi lenissima est, quia non exigit gemitum neque planctum. Baptismus enim est quasi quædam pannorum levis ablutio. Sicut autem ferri rubigo non nisi cum igne et cum quadam malleatione deducitur, ita grave peccatum non nisi gravi pœnitentia aboletur, violatio vero pœnitentiæ talis est ac si crus vel aliud membrorum prius fractum consolidetur, et ideo periculosius iterum frangitur secundo aut tertio quod prius fuit renovatum.

REX. Multi homines hujus temporis et maxime milites agere pœnitentiam erubescunt coram aliis; quibusdam enim videtur quod hoc ex quadam hypocrisi aut ex cordis defectu et pusillanimitate procedat.

ABBAS. Heu mihi! quam perniciose et pessime est illis hæc erubescencia, per quam amittitur et destruitur animæ medicina! Summa est insania non erubescere de vulneribus et erubescere de vulnere ligatura; vulnera nostra sunt sermones otiosi, detractores, verba dolosa, falsa promissa, perjuria, maledicta, ira, invidia, odium, cupiditas, gulositas, avaritia, luxuria, superbia; vulnera etiam nostra sunt quod bonos viros offendimus, quod aliquando potentes a nobis graviter exasperamus, quod justitiam vendimus et calumniatores recipimus et oppressores pauperum sustinemus, quod injustas preces frequenter audimus, quod nec ordinem ecclesiasticum nec religiosorum vitam debita et condigna reverentia honoramus, quod testamenta morientium, quod jura viventium, quod matrimonia virginum

⁸⁸ Deest aliquid. ⁸⁹ Psal. 13. ⁹⁰ Luc. 15. ⁹¹ Psal. 51. ⁹² Matth. 12. ⁹³ Psal. 37.

impedimus, quod desideramus mortem hominum, A quod inter amicos seminamus discordias, quod res ecclesiasticas vel alio modo illicitas usurpamus; apponatur ergo medicina vulneribus nostris, ne, si putrescere permittantur, ea cum dolore maximo vel comburi oporteat vel incidi.

Rex. Multi peccatorum suorum vulnera celant, vel propter erubescerentiam, vel propter negligentiam, vel propter occupationes quotidianas, donec tempus habeant ad hoc liberum, sed periculum necessitatis gravissime incurrunt.

ABBAS. Scias, amatissime princeps, quod periculosissimum est pœnitentiæ dilatio. Multi credebant se diu victuros, quos mors repentina subtrahit. Qualiter differt homo pœnitere, qui non unum diem, imo unam horam brevissimam habet in propria potestate? Quidam expectant ad pœnitendum tempora senectutis: quæ gratia iis debetur si tunc peccare desinunt, cum peccare non possunt? Si servus tuus toto tempore juventutis suæ tuo inimico serviret, fractus a senio tandem veniret ad te, nunquid ejus obsequium bona voluntate reciperes? vis facere Domino Deo tuo quod tibi fieri non permittis a æervo? Vidi aliquos qui toto corde pœnitere volentes, suam tamen agere pœnitentiam distulerunt et apoplexia vel alia subitatione percussi sine pœnitentia discesserunt. Summus enim Judex sæpe permittit ut moriens homo sæpe obliviscatur sui, qui unius oblitus est Dei, et qui pœnitentiam non vult agere quando potest, quando vult agere, ira Dei superveniente, non potest. Ideo divinum iudicium, quæso, nullus expectet, sed attendat illud verbum Sapientis qui dicit: *Memento quod mors non tardat* ⁸⁵.

Rex. Peccavi, Pater clementissime, supra modum; tota enim militum vita in peccato est, et habita ratione temporis peccatorum et pœnitentiæ, nisi misericors Dominus me respiciat, digne pœnitere non possum.

ABBAS. Rex illustris, attende quia Christus Filius Dei, patiens in cruce, peccata nostra manibus suis cruci affixit. Ideo nemo desperet quod peccata illius non deleat per pœnitentiam Dominus; benignus enim est ut peccatorum veniam dare velit, optandum est ut possit. Achab adeo impius erat ut de ipso dicat sacra Scriptura quod *venundatus erat ut faceret malum contra Dominum* ⁸⁶. Sed ex quo humilitatem pœnitentiæ se convertit, statim sermo Domini factus est ad Eliam dicens: *Quod humiliatus est Achab in conspectu meo, non inducam malum in diebus illius* ⁸⁷. Manasses, qui totam Jerusalem,

testimonio sacre Scripturæ, sacrilegio et iniquitate repleverat, postea, in captivitatem ductus et adversitate purgatus, inter Dei amicis non minimus reputatur. Exemplum pœnitentiæ habes David, habes publicanum, habes Chananeam et Saulum, habes illam nominatissimam peccatricem quæ, quam cito audivit quod venisset summus animæ medicus Christus Jesus, non expectavit ut vocaretur, sed sicut impudens fuerat ad peccatum, ita frontuose et fiducialiter acceleravit et accessit ad medicum.

Rex. Reverentissime Pater, multoties pœnitentiam corde contrito et humiliato suscepti, nullam tamen pœnitentiam a Deo plane et integre, sicut mihi fuerat injuncta, servavi.

B ABBAS. Rex in Christo charissime mi, vera pœnitentia est commissa flere et flenda iterum non committere; non enim pœnitere, sed irridere est dimittere ad tempus peccatum suum et recidere in idipsum. Sacra enim Scriptura dicit: *Qui baptizatur pro mortuo* ⁸⁸, et iterum contingit eum, quid prodest illi sanatio? testimonio Petri apostoli: *Canis reversus ad vomitum et sus lota in volutabrum luti* ⁸⁹; peccatori qui revertitur ad peccatum verbum Salomonis est: *Fili, peccati, non adjicias iterum; sed de pristinis deprecare, ut tibi remittantur* ⁹⁰, ideo Dominus in Evangelio dicit: *Ecce sanus factus es; noli amplius peccare, ne deterius contingat tibi* ⁹¹.

C Rex. Nonne via Jerosolymitana posset vere confessis et pœnitentibus pro omni satisfactione proficere ad salutem?

ABBAS. Posset utique, et hæc erat præcipue spes mea in Christo, ut in labore hujus viæ Deo satisfacerent, qui alio modo facere negligebant. Sed, peccatis nostris exigentibus, derelicta est via Domini quæ ducebat ad vitam; video homines ambulantes in via diaboli, festinantes ad mortem; crux, quæ nos redemit, capta est, et non est qui eam redimat. Sepulcrum et templum atque cætera loca, quæ Dominus sua corporali præsentia consecravit, tenentur et profanantur ab impiis; unde et verba mea dolore sunt plena. Mitte ergo me, benignissime rex, ut plangam paululum dolorem meum. D Ego vero, ut possim singultuosi doloris angustias explicare liberius, verba prophetæ Lamentatoris assumam.

Explicit Dialogus magistri Petri Blesensis, Bathoniensis archidiaconi, inter regem Henricum secundum et abbatem Bonævallensem.

⁸⁵ Eccli. 14. ⁸⁶ III Reg. 21. ⁸⁷ Ibid. ⁸⁸ I Cor. 15. ⁸⁹ II Petr. 2. ⁹⁰ Eccli. 24. ⁹¹ Joan. 5.